

MARCELA SZCZERBOVÁ

ORCID: 0000-0003-4724-0805

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

marcela.szczerbova@gmail.com

Antroponimy nieoficjalne na językowym pograniczu słowacko-polskim

Słowa kluczowe

antroponimy nieoficjalne, pogranicze językowe, modele nazewnicze

Keywords

animate nouns, language boundary, anthroponimic systems

Antroponimy nieoficjalne (AN) są to nieurzędowe nazwy, tworzące dynamiczny, stale rozwijający się antroponimiczny system, przejawiający się w wymiarach przestrzennych, czasowych i frekwencyjnych. Wraz ze zwiększaniem się populacji wzrastała potrzeba dokładniejszej identyfikacji osoby, co rodziło konieczność bardziej szczegółowego oznaczenia jednostki. Antroponimy nieoficjalne zaczęły pojawiać się wtedy, gdy urzędowe nazwy przestawały pełnić funkcję identyfikacyjną w wąskiej społeczności wiejskiej. W przeciwieństwie do urzędowego systemu nazewniczego antroponimy nieoficjalne tworzą otwarty (nieskończony) zbiór antroponimów, jedna osoba bowiem może mieć więcej antroponimów nieoficjalnych (imion, nazwisk), które nie są wiążące urzędowo, przy czym są dziedziczone tylko potencjalnie. Potrzeby komunikacyjne, sytuacja społeczna w danej miejscowości, lokalne zwyczaje wpływają na system tworzenia antroponimów nieoficjalnych, a na jego formalną stronę oddziałuje również lokalny dialekt. Inwentarz antroponimów nieoficjalnych jest znacznie bardziej zróżnicowany, gdyż ich tworzenie i funkcjonowanie podlega wielu zmianom.

System antroponimów nieoficjalnych rozumiemy jako system antroponimicznych modeli, w których przejawiają się specyficzne cechy onomastyczne. Antroponimiczny model nazewniczy składa się z modelu treściowego (desygnacji), modelu motywacyjnego – antroponimicznej motywacji – oraz modelu słowotwórczego, który charakteryzuje językową stronę antroponimów nieoficjalnych. Modele treściowy, motywacyjny i słowotwórczy wzajemnie się warunkują, nie można ich izolować. Semantyczne wykładniki antroponimiczne tworzą model treściowy, który powstaje na skutek określonej motywacji i jest realizowany na podstawie różnorodnych typów słowotwórczych w modelu słowotwórczym. Treściowy element modelu nazewniczego tworzą ogólne zasady nazewnictwa.

Metoda modelowania służy do uchwycenia formy i treści poszczególnych członów funkcjonalnych antroponimów nieoficjalnych żywej nazwy osobowej. Antroponimiczny model nazewniczy, składający się z treściowego, motywacyjnego, słowotwórczego i syntaktycznego modelu, może uchwycić stan nazywania ludzi w określonym czasie, określonej przestrzeni, częstotliwości i można go zmapować, co następnie daje możliwość analizy porównawczej przestrzeni słowackiej z przestrzenią światową. Prawidłowe modelowanie desygnacyjnej strony antroponimów nieoficjalnych jest możliwe pod warunkiem, że znamy następujące czynniki: urzędowe imiona wszystkich krewnych, nazwisko rodowe, nazwę domu, antroponim nieoficjalny i motywację nazwy w przypadku, gdy antroponim nieoficjalny jest utworzony na podstawie indywidualnych cech. W naszym przypadku do zilustrowania sposobu oznaczania wykorzystaliśmy badania V. Blánára i J. Matejčíka, którzy opracowali zasady formalno-graficznego przedstawiania modeli antroponimów nieoficjalnych na podstawie analizy ich strony treściowej. Używamy w związku z tym symboli, które utworzone zostały z wielkich liter alfabetu łacińskiego, górnych i dolnych indeksów oraz znaków graficznych. Jako przykład przytaczamy treściowy model *Matus Vuoscipkar* $K + CH_z / RMD$, odczytując go w następujący sposób: osoba męska jest nazywana za pomocą hipokorystycznej postaci chrzestnego imienia i cechy indywidualnej wynikającej z upodobań czy zainteresowań, której wykładnik leksykalny jest również używany w antroponimie nieoficjalnym rodziny i w nazwie domu. Aby zilustrować treściowy model antroponimu nieoficjalnego, używamy symboli funkcjonalnych członów i indeksów wykładników motywacyjnych. Poszczególne funkcjonalne człony oznaczamy w następujący sposób: chrzestne imię K, nazwisko P, indywidualna charakterystyka CH, imię rodowe RM, nazwa domu MD, człon apelatywny A. Symbol RMD jest używany w przypadku tożsamości antroponimów RM i MD. Symbolem K oznaczamy nieurzędową postać chrzestnego imienia, symbolem P – nieurzędową postać nazwiska. Symbolem CH oznaczamy indywidualną charakterystykę, której częścią jest też symbol górnego indeksu oznaczający jej rodzaj. Jeżeli indywidualna charakterystyka nie działa w systemie antroponimicznym jako dziedziczny element funkcjonalny, stosuje się następujące symbole: CH_z , CH_z , CH_p , CH_m , CH_{dz} , CH_n . Do funkcjonalnych elementów może być dołączony symbol dolnego indeksu przedstawiony cyfrą arabską, za pomocą którego jest wyrażony wynikający z powinowactwa motyw

nazewniczy. Aby w procesie modelowania jak najprecyzyjniej uchwycić antroponim nieoficjalny, wykorzystujemy następujące znaki interpunkcyjne:

- + znakiem interpunkcyjnym „plus” jest połączonych kilka elementów funkcjonalnych tworzących jeden model antroponimiczny;
- znakiem interpunkcyjnym „myślnik” przyłącza się element apelatywny oznaczający przyporządkowanie do określonej generacji, tytuł lub sposób zwracania się do starszej lub młodszej osoby;
- () w nawiasach okrągłych umieszcza się elementy funkcjonalne, za pomocą których nazywana jest jedna osoba (przeważnie w sposób opisowy);
- : przedstawione elementy funkcjonalne są używane razem, aby nazwać rodzinę lub dom;
- / znak interpunkcyjny „ukośnik” pokazuje, że początkowym elementem nazywanym jest człon po lewej stronie, tak więc człon funkcjonalny po prawej stronie wskazuje na zastosowanie go w dzisiejszym systemie antroponimicznym;
- = funkcjonalne elementy przed i za znakiem są antropoleksemem tożsamym i odnoszą się do denotatu¹.

Wykorzystując metodę modelowania antroponimii możemy ustalić centrum i peryferie systemu onimicznego, zmienność nazewnictwa, częstotliwość treściowych modeli i poszczególnych klas, kontekst społeczny w poszczególnych grupach. Porównując modele treściowe, znajdziemy zależność nieurzędowego nazewnictwa od kontekstu społecznego i charakteru społeczeństwa.

Badania prowadziliśmy latach 2010–2015 na pograniczu słowacko-polskim. Ze strony słowackiej i polskiej poddaliśmy badaniom po dwie sąsiednie wsie. Na Słowacji były to wsie Rabcza i Sihelné, w Polsce – Jabłonka i Piekienik. Zebrany materiał, zawierający 175 modeli nazewniczych z Rabczy, 128 modeli nazewniczych z Sihelnego, 181 modeli nazewniczych z Jabłonki i 139 modeli nazewniczych z Piekienika, podzieliliśmy na trzy klasy: klasę mężczyzn, klasę kobiet i klasę dzieci. Klasę mężczyzn tworzą (żonaci) mężczyźni, wdowcy i rozwodnicy, klasę kobiet tworzą (zamężne) kobiety, wdowy i rozwódki, a klasę dzieci tworzą dzieci, niezamężne kobiety i nieżonaci mężczyźni mieszkający z rodzicami w jednym gospodarstwie domowym. Łączna liczba osób tworzących próbę badawczą wygląda następująco: 236 osoby w Rabczy, 145 w Sihelnym, 233 w Jabłonce i 368 w Piekieniku. We wszystkich czterech miejscowościach prowadziliśmy badania w centralnej części wioski. Wybierając centralne części, chcieliśmy zapewnić wszystkim miejscowościom równe warunki. Naszą próbkę badawczą tworzą następujące wielkości procentowe względem całkowitej populacji: 4,90% w Rabczy, 6,86% w Sihelnym, 4,88% w Jabłonce i 15,9% w Piekieniku. Inwentarz antroponimów nieoficjalnych, które udało nam się zebrać w trakcie badań, przedstawia jakościowo rozległy i stylistycznie różnorodny materiał

¹ Vincent Blanár, Jan Matejčík, *Živé osobné mená na strednom Slovensku*. I. 1. *Designácia osobného mená* (Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978), 57–60.

o różnym stopniu stałości. Warto zauważyć, że nie ma problemu z przeprowadzeniem badania antroponomów nieoficjalnych na terenie całej gminy (materiał ilościowy), jednak we wszystkich miejscowościach wybrano centralną część wsi, gdzie jakościowo ukazały się fakty, z których wnioski możemy uogólnić i odnieść do terenu całej wsi. Poszczególne elementy funkcjonalne zostały scharakteryzowane na podstawie ich wartości treściowej za pomocą antroponomicznych symptomów semantycznych. Pokrewne motywy nazewnicze oznaczono dolnym indeksem liczbowym przy elemencie funkcjonalnym lub po nawiasie w przypadku opisowych antroponomów nieoficjalnych. W poszczególnych klasach zauważyliśmy motywy wynikające z pokrewieństwa lub powinowactwa: ojca (1), matki (11), męża (3), żony (33). Inne składniki pokrewnych motywów nazewniczych są bez indeksów albo z innymi indeksami. Element funkcjonalny, który nie zawiera żadnego indeksu liczbowego, jest motywowany przez urzędową/nieurzędową formę nazwanej osoby. Jeśli podczas modelowania w antroponomach nieoficjalnych znajdują się inne dolne indeksy, są motywowane imieniem dziadka (4), babci (44), teścia (5), teściowej (55), syna (6), córki (66), brata (7), siostry (77).

Średnia frekwencyjna dystrybucja jest w słowackich wsiach Rabcza i Sihelné wyższa niż w polskich. W Rabczy na jednego mieszkańca przypada 2,62 antroponomów nieoficjalnych, w Sihelnym zaś 2,79. Po polskiej stronie w Jabłonce na jednego mieszkańca przypada 1,77 antroponomów nieoficjalnych, a w Piekielniku 1,15. Liczby te świadczą o tym, że w badanych miejscowościach wciąż funkcjonuje nieurzędowy system antroponomów nieoficjalnych. W słowackich wsiach system antroponomiczny jest dynamiczny i nieustannie się rozwija. Stwierdzony współczynnik częstotliwości jest tam stosunkowo wyższy niż we wsiach polskich, co wynika przede wszystkim z charakteru wsi i cech społeczeństwa. Współczynniki częstotliwości w poszczególnych klasach po polskiej stronie są dość zrównoważone, przy czym po słowackiej stronie są wyższe w klasie dzieci. Przypuszczamy, że wynika to z faktu, iż Rabcza i Sihelné są wioskami, w których mieszka sporo wielodzietnych rodzin. Z tego powodu funkcjonuje tu nieurzędowy system antroponomiczny, gdyż stopień zróżnicowania jest znacznie wyższy niż w innych wioskach. Klasa mężczyzn o frekwencji wynoszącej powyżej 1 we wszystkich miejscowościach wyraźnie wskazuje, że mężczyzna jest dominującym, motywującym członkiem rodziny, oznaczanym przez kilka antroponomów nieoficjalnych. W klasie kobiet i dzieci dominują opisowe antroponimy nieoficjalne, które identyfikują lub różnicują daną osobę i mogą mieć różną postać (*Paľenkarova žena – žena Paľenkara, Paľenkarof prostredni sin – średni syn Paľenkara, mladi Mesjar – młody Mesjar, Mesjarof sin – syn Mesjara – Rabča*).

Blanár i Matejčík² stwierdzili, że funkcjonalna dystrybucja w większości badanych wsi waha się w granicach od 2,5 do 5. Jądro modeli treściowych tworzy z jednej strony kilka często wykorzystywanych modeli w odpowiedniej klasie, a z drugiej strony występuje znaczna liczba peryferyjnych modeli. O budowie modelu antroponomów nieoficjalnych

² Tamże, 594.

więcej powie nam porównanie dystrybucji modeli w całej wsi, tj. we wszystkich trzech klasach antroponimów nieoficjalnych, z koncentracją antroponimów nieoficjalnych wokół modeli o największej frekwencji. Z jednej strony widzimy wysoką frekwencyjną dystrybucję skupioną wokół najczęściej używanych modeli, a z drugiej niską frekwencyjną dystrybucję o małej koncentracji wokół najczęściej używanych modeli. Gminy i klasy o najniższej dystrybucji modeli treściowych i z najmniejszą koncentracją mają najbardziej różnorodną budowę modeli. Średnia frekwencyjna dystrybucja gmin przyjmuje wartość ponad 2,5 (z wyjątkiem polskiej wsi Jabłonka). Wartości frekwencyjnej dystrybucji w poszczególnych gminach są dość zrównoważone, większą różnicę zanotowaliśmy w klasie dzieci, co uważamy za istotne. Jesteśmy przekonani, że przyczyną tego może być charakter próbki badawczej. Godne uwagi są różnice w klasie dzieci obserwowane w Rabczy (119 modeli treściowych ze średnią frekwencyjną dystrybucją 2,77) i Sihelnym (47 modeli treściowych ze średnią frekwencyjną dystrybucją 5,21). Ponad dwukrotnie większa liczba modeli jest spowodowana kilkoma powodami: Rabcza (w porównaniu z Sihelnym) to obszar o charakterze centralnym, co oznacza, że występuje tu wyższy stopień identyfikacji; w Rabczy na 25 km² mieszka obecnie 4808 mieszkańców, a gęstość zaludnienia wynosi 184 mieszkańców na km², w Sihelnym natomiast na 14 km² żyje 2113 mieszkańców, a gęstość zaludnienia wynosi 140 mieszkańców na km². W Rabczy jest powszechnie, że 1 mieszkaniec ma nawet 8 antroponimów nieoficjalnych, których używają różne generacje. Na przykład Mária Revajová: (starsze pokolenie) *wnuczka Mariňoka, córka Taksikara, córka Jančiego Taksikara*, (średnie pokolenie) *córka Magdy Revajki, córka Magdy Revajki Maja, córka Magdy Sifkuli*, (młodsze pokolenie) *siostra Mondrego, Paradnica*. Wiele osób z młodszej generacji mieszka w domu z rodzicami, ponieważ albo nie mają swoich domów, albo w przyszłości planują budowę własnych. W polskich wsiach zanotowaliśmy: 181 modeli treściowych w Jabłonce, 139 modeli treściowych w Piekielniku. W wioskach tych jest podobna sytuacja jak po stronie słowackiej, ponieważ Jabłonka jest jednocześnie gminą, czyli jest w niej obecny wyższy stopień identyfikacji. Najczęściej spotykanym modelem w Jabłonce jest jednoznacznie postać indywidualnej charakterystyki, ściśle powiązana z targami, które mają długą tradycję. Indywidualna charakterystyka jest dziedziczona przez dzieci. Dodawany jest jednak apelatywny człon (*sens*). Obok najczęściej wykorzystywanych członów występuje margines, czyli peryferia antroponimów nieoficjalnych. Współczynnik częstotliwości jest wprost proporcjonalny do frekwencyjnej dystrybucji modeli treściowych. W praktyce oznacza to, że im mniej antroponimów nieoficjalnych przypada na jedną osobę (w klasie kobiet i w klasie mężczyzn), tym mniej jest modeli treściowych w klasie dzieci, ponieważ zazwyczaj dziedziczą one imiona po matce lub ojcu; tak właśnie jest w klasie dzieci w Sihelnym. Jeśli na jedną osobę (w klasie kobiet i w klasie mężczyzn) przypada więcej antroponimów nieoficjalnych, to zwiększa się też liczba antroponimów nieoficjalnych w klasie dzieci, a tym samym zwiększa się liczba modeli treściowych, co powoduje spadek średniej frekwencyjnej dystrybucji modeli treściowych w klasie dzieci. We wszystkich czterech klasach dzieci (przede wszystkim w Rabczy) duża liczba modeli treściowych jest sygnałem,

że antroponimy nieoficjalne charakteryzują się różnorodnością. Stwierdziliśmy, że ludzie chętnie używają nieurzędowych antroponimów. Różnorodna budowa modelu jest ponadto dowodem, że współcześnie przy tworzeniu nazw własnych nie zadowolamy się stereotypowością, ale wręcz przeciwnie, tworzymy wyjątkowe i dynamiczne nazwy własne, spełniające elementarną funkcję, którą jest identyfikacja i dyferencjacja nazywanej osoby. Za pośrednictwem frekwencyjnej dystrybucji modeli treściowych możemy dowiedzieć się, które modele są w centrum, a które na peryferiach. Naszej uwadze nie umknęły nawet najrzadziej występujące modele treściowe, których frekwencja wynosi 1. Im większa jest liczba modeli treściowych, które pojawiają się w korpusie tylko raz, tym system jest bardziej różnorodny i rozmaity. W Rabčy zarejestrowaliśmy 114 takich modeli, w Sihelnym 68, w Jablonce 96, w Piekelniku 65.

Podczas nadawania nazw poszczególnym osobom w badanych miejscowościach okazało się, że niektóre nazwiska są tak często używane, że urzędowa nazwa traci funkcję identyfikacji. Chodzi przede wszystkim o nazwiska RAB, SIH (*Jagelka, Piták, Jagnešáková, Korman, Luscoň, Ferneza*). Jest całkiem naturalne, że obok siebie mieszkają osoby o takim samym chrzestnym imieniu i nazwisku, ponieważ w badanych słowackich miejscowościach więzi rodzinne są silnie zakorzenione. Poszczególne osoby są w sferze społecznej identyfikowane/ różnicowane tylko przez antroponimy nieoficjalne (nieurzędowe), np.

<i>Kormanová Anna</i>	<i>Hanka Mira Kormaná</i>	$K + (K + RM = P : MD) 3$
<i>Kormanová Anna</i>	<i>Anča Šusterka</i>	$K + CH_{z44} / RMD$
<i>Skočiková Anna</i>	<i>Stara Kormanka</i>	$A + P3 / RMD$
<i>Skočiková Anna</i>	<i>Čierna vdova</i>	$CH_z / RMD + A$
<i>Skočiková Anna</i>	<i>Namysleňica</i>	CH_v / RMD
<i>Luscoňová Jana</i>	<i>Koňova babe</i>	$CH_{dz3} / RMD + A$
<i>Luscoňová Jana</i>	<i>Majkitarajki neterš</i>	$Ch_v99 / RMD + A$
<i>Fernezová Anna</i>	<i>Dobrakova vnučka</i>	$CH_v4 / RMD + A$
<i>Fernezová Anna</i>	<i>šostra Tučibombi</i>	$A + CH_v77 / RMD$

Naszym zamiarem była analiza sytuacji, w której osoby o takich samych imionach i nazwiskach mają inne antroponimy nieoficjalne. Poszczególne antroponimy nieoficjalne i poszczególne modele pozwalają formułować dokładniejsze wnioski, dlatego że odkrywają się przed nami dalsze fakty. Po pierwsze, antroponimy nieoficjalne, a przede wszystkim modele nazewnicze, są dowodem na to, że antroponimy nieoficjalne kobiet nawiązują do antroponimów nieoficjalnych ich mężów. Po drugie jednak, informują o tym, iż urzędowe imiona i nazwiska większości kobiet są niezależne od imienia małżonka. Wiele kobiet po zawarciu małżeństwa obok nazwiska męża pozostawia także swoje nazwisko rodowe ewentualnie pozostawia tylko nazwisko rodzica, np.

<i>Revajová Magdaléna, rod. Sivková</i>	<i>Magda Revajka,</i>	<i>Magda Sifkuľa</i>
<i>Maslaňáková Mária, rod. Perveková</i>	<i>Mašľaňačka,</i>	<i>Maja Pervečka</i>

W badanych miejscowościach stosunkowo często występują przypadki, o których V. Blanár i J. Matejčík³ mówią jako o odosobnionych (badania przeprowadzone w latach 70. XX w.), kiedy żona przejmuje nazwisko męża, a on następnie przejmuje jej imię, np.

<i>Rzepakowa Kinga</i>	<i>Kinga Rżepka</i>
<i>Rzepka Edward</i>	<i>Kingi Rżepki chłop</i>
<i>Bartekowa Jasmina</i>	<i>Jazmina Bartečka</i>
<i>Bartek Jasek</i>	<i>Jazmini Bartecki chłop</i>
<i>Tyrolová Marcela</i>	<i>Maca Tirolka</i>
<i>Tyrol Ervín</i>	<i>Maci Tirolki chłop.</i>

Badania prowadzone w 2012 roku na Kysuciach i Orawie⁴ mówią o tym modelu nazewniczym nie jako o peryferyjnym, ale jako o centralnym, czego dowodem jest częstotliwość występowania w poszczególnych klasach i pokoleniach. Na podstawie naszych badań przeprowadzonych na słowacko-polskim pograniczu językowym, zakończonych w 2015 roku, stwierdzamy, że w naszym przypadku nie chodzi o peryferyjny model nazewniczy, lecz o model centralny, który zaobserwowaliśmy zarówno po polskiej, jak i po słowackiej stronie. V. Blanár i J. Matejčík w swoim materiale badawczym nazwali wprowadzie ten model peryferyjnym i stwierdzili, że dla środkowej Słowacji typ ten jest odosobniony⁵. W ciągu 50 lat wiele się zmieniło, np. pozycja kobiety w społeczeństwie (emancypacja kobiet), poziom wykształcenia ludności, przewartościowanie potrzeb ludzi, otwarcie możliwości migracji itp. Na kształtowanie się poszczególnych modeli nazewniczych i ich późniejszą oscylacją między centrum a peryferium wpłynęły też inne przyczyny. Zanotowaliśmy wiele antroponimów nieoficjalnych, których częścią stał się apelatywny człon „mężczyzna”, którym jest wyrażony związek pokrewieństwa nazwanej osoby. Antroponimy nieoficjalne zostały przeniesione na dzieci, ponownie w formie opisowej. W takich przypadkach na pierwszym planie pojawia się czynnik psychologiczny, ponieważ we wszystkich przypadkach, kiedy kobieta przejmuje nazwisko po mężu, a on następnie przejmuje jej imię, kobieta pełni ważną funkcję społeczną lub jest znana większości mieszkańców wsi, np. (*Kinga Rzepakowa*) była ratownikiem, (*Jasmina Bartekowa*) była zastępcą burmistrza, (*Viera Jurcokowa*) była redaktorem naczelnym lokalnej prasy. Kolejny specyficzny model, to ten, kiedy mężczyzna przyjmuje imię po swojej żonie, a dzieci po swojej matce, tj. na pierwszym planie jest imię kobiety jako nosiciela antroponimu nieoficjalnego żywego nazwania/żywej nazwy, np.

<i>Koczner Jarmila</i>	<i>Jaruša zo sklepa</i>
<i>Koczner Kamil</i>	<i>Jaruši zo sklepa chłop</i>
<i>Koczner Sztэфan</i>	<i>Jaruši zo sklepa dzecko</i>

³ Tamże.

⁴ Ivana Kopásková-Kormancová, „Komparácia obsahových modelov živých osobných mien v Krásne nad Kysucou a v Oravskej Lesnej” (dizertačná práca, Banská Bystrica: 2012).

⁵ Blanár, Matejčík, *Živé osobné mená*.

<i>Bugajska Ewelina</i>	<i>Aptekarška</i>
<i>Bugajski Paweł</i>	<i>Aptekarški chlop</i>
<i>Bugajski Paweł</i>	<i>Aptekarški sin</i>
<i>Bugajski Piotr</i>	<i>Aptekarški vnuk</i>

W naszym materiale badawczym zaobserwowaliśmy istnienie wielu antropimów nieoficjalnych, w których motywem nazewniczym jest kobieta. Są tego następujące powody:

- kobieta pełni ważną funkcję albo zajmuje wysokie stanowisko w pracy;
- istotne cechy fizyczne i psychiczne kobiety, które były znacznie silniejszym czynnikiem motywującym niż nieurzędowe imię/nazwisko męża;
- urzędowa funkcja kobiety w danej miejscowości;
- wyjazd mężczyzny do pracy za granicę.

Antropimy nieoficjalne mają dwa ograniczenia – przestrzenne i czasowe, które są ze sobą ściśle związane. Przestrzeń w naszym przypadku stanowi społeczeństwo, a ograniczenie czasu stanowi funkcjonowanie człowieka w pewnym środowisku przez pewien czas. Dopóki istnieje społeczeństwo, nieurzędowe antropimy funkcjonują, gdy społeczeństwo zaniknie, antropimy także zanikną. Niektóre nieurzędowe antropimy identyfikujące/różnicujące określoną osobę w społeczności zanikają wtedy, gdy człowiek przestaje funkcjonować w danej społeczności. Może się zdarzyć, że nieurzędowe antropimy przetrwają zanik społeczności, jeśli będą dziedziczone przez krewnych, a nawet przez osoby niespokrewnione (mogą uzyskać nazwę po poprzednim właścicielu domu). Zgadza się więc z uwagami J. Krška, który nazywa antropimy nieoficjalne antropimami społecznymi (socjalnymi). „Społeczno-psychologiczny aspekt nazywania uświadamia wielowymiarową i złożoną strukturę nazw własnych. Ten aspekt wskazuje na nadawcę i odbiorcę, ich wzajemną interakcję społeczną, a także na szersze stosunki społeczne”⁶. Duża liczba rodzin w obu słowackich miejscowościach spowodowała, że tamtejsze dzieci mają wiele aktywnych antropimów nieoficjalnych o ograniczeniach czasowych i przestrzennych, np. (*Denis Brandys*) – starsze pokolenie zwraca się do niego (*wnuk Tesaržofa*) lub (*wnuk Matikarški*). W komunikacie odkryliśmy, że osoby starszej generacji, które miały bliższy związek z dziadkiem (*Denisa Brandysa*), nazywały go (*wnuk Tesaržofa*), odwrotnie osoby bliższe babci zwracały się do niego (*wnuk Matikarški*); na tym przykładzie widzimy funkcję identyfikacji/różnicowania, średnie pokolenie nazywa go (*syn Sekerina*), w środowisku szkolnym i między rówieśnikami jest nazywany (*brat Dlhego*).

Badanie antropimów nieoficjalnych nie jest możliwe bez kontekstu społecznego i bez odniesienia do pozajęzykowych faktów. Chociaż mówi się o stopniowym regresie antropimów nieoficjalnych, my tę tezę odrzucamy. Nawet kiedy w wielu przypadkach

⁶ Jaromir Krško, „Sociálno-psychologické aspekty pomenovania”, w: *Vlastné mená v jazyku a spoločnosti* (14. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica, 6.–8. júla 2000), 83. Zost. Jaromir Krško, Milan Majtán (Bratislava–Banská Bystrica: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Fakulta humanitných vied a Pedagogická fakulta UMB, 2000).

formy antroponimów nieoficjalnych tylko bardzo nieznacznie różnią się od nazw urzędowych, konieczne jest określenie ich jako antroponimów nieoficjalnych. Stają się bowiem podstawą dla nazwy domu i powstaje z nich dziedziczny człon funkcyjny. Są zatem pełnoprawnymi elementami nieurzędowego systemu antroponimicznego.

Kolejnym dowodem potwierdzającym funkcjonowanie antroponimów nieoficjalnych jest gwara. Z materiału badawczego wynika, że antroponimy nieoficjalne cieszą się popularnością, ponieważ nieurzędowy system antroponimiczny charakteryzuje się bogactwem i różnorodnością. Dowodem na to jest liczba antroponimów nieoficjalnych przypadająca na jednego mieszkańca, wielość modeli treściowych w poszczególnych klasach, wysoka liczba marginalnych modeli treściowych z częstotliwością wynoszącą 1 i niski procent częstotliwości nawet w przypadku najczęściej występujących modeli. Uzyskany korpus zapewnia nam niezliczone dalsze możliwości bardziej kompleksowego, jeszcze bardziej szczegółowego opisu i charakterystyki antroponimów nieoficjalnych.

Poprzez porównywanie antroponimów nieoficjalnych i tworzenie kolejnych baz danych na podstawie bieżących badań można ukazać procedury nazewnicze charakterystyczne dla różnych regionów, indywidualne oscylacje modeli nazewniczych, dynamikę rozwojową antroponimów nieoficjalnych, zmiany w ich treściowej, motywacyjnej i językowej strukturze.

Tłumaczenie z języka słowackiego: Bożena Kotuła

Bibliografia

- Blanár, Vincent. „Medzi apelatívom a vlastným menom”. 12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“ (Prešov 25.–26. októbra 1995). Zborník referátov, red. Milan Majtán, František Ruščák. Prešov: Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, Jazykovedný ústav Ludovíta Štúra SAV, 1996, 13–21.
- Blanár, Vincent. „Pragmaticko-lingvistické metódy a problematika v onomastike”. *Jazykovedný časopis* 55 (2004), 1: 3–19.
- Blanár, Vincent. 2008. “Slovenská onomastika v medzinárodnom kontexte”. *Slavica Slovaca* 43 (2008), 2: 108–117.
- Blanár, Vincent. *Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii)*. Bratislava: VEDA, 1996.
- Blanár, Vincent. *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*. Bratislava: SJS pri SAV, JÚLŠ SAV, 2008.
- Blanár, Vincent, Jan Matejčík. *Živé osobné mená na strednom Slovensku*. I. 1. *Designácia osobného mena*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978.
- Blanár, Vincent, Jan Matejčík. *Živé osobné mená na strednom Slovensku*. I. 2. *Distribúcia obsahových modelov*. Martin: Osveta, 1983.
- Buffa, Ferdinand 1976. „O vzájomných slovensko-poľských jazykových vplyvoch”. *Studia Academica Slovaca*, 5 (1976): 34–48.
- Gołębiowska, Teresa. *Antroponimia Orawy*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1971.
- Habovštiak, Anton. *Oravské nárečia*. Bratislava: SAV, 1965.
- Karaś, Mieczysław. *Polskie dialekty Orawy*. Cz. I: *Fonologia i fonetyka*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1964.

- Kopásková, Ivana. „Filozofické, jazykovedné a metodické východiská pri skúmaní proprií“. *Varia*, 19 (2010): 178–184.
- Kopásková, Ivana. „Metodické a metodologické východiská pri skúmaní neúradnej antoponymickej sústavy“. *Slovenská reč* 74 (2009), 5: 268–274.
- Kopásková-Kormancová, Ivana. „Komparácia obsahových modelov živých osobných mien v Krásne nad Kysucou a v Oravskej Lesnej“. Dizertačná práca. Banská Bystrica, 2012.
- Kriššáková-Dudášová, Julia. *Goralské nárečia. (Odras slovensko-poľských kontaktov na fonologickej rovine)*. Bratislava: Veda, 1993.
- Krško, Jaromir. „Onomastika v rokoch 1990–2010“. XV. medzinárodný zjazd slavistov v Minsku. Príspevky slovenských slavistov. Zost. Peter Žeňuch. Bratislava: Slovenský komitét slavistov, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2013, 223–233.
- Krško, Jaromir. „Sociálno-psychologické aspekty pomenovania“. Vlastné mená v jazyku a spoločnosti. 14. slovenská onomastická konferencia, Banská Bystrica 6.–8. júla 2000. Zost. Jaromir Krško, Milan Majtán. Bratislava–Banská Bystrica: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Fakulta humanitných vied a Pedagogická fakulta UMB, 2000, 75–84.
- Krško, Jaromir. *Všeobecnolingvistické aspekty onymie. (Z problematiky onymického komunikačného registra)*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, Filozofická fakulta, 2016.
- Majtán, Milan. „Perspektívy rozvoja slovenskej onomastiky“. Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie, red. Matej Považaj, Pavel Žigo. Bratislava: VEDA, 2007, 9–16.
- Valentová, Iveta. *Jazykovedné štúdie XXVII. Živé osobné mená v hornonitrianskej oblasti*. Bratislava: VEDA, 2009.

Antroponimy nieoficjalne na jazykovom pogranciu słowacko-polskim

Streszczenie

Antroponimy nieoficjalne są pospolitymi nazwami, które tworzą dynamiczny, stale rozwijający się system antroponimiczny przejawiający się w wymiarach przestrzennym, czasowym i częstotliwościowym. Na sposób formowania antroponimów nieoficjalnych wpływają potrzeby komunikacyjne, sytuacja społeczno-kulturowa danego obszaru, lokalne nawyki, a na aspekt formalny ma wpływ lokalny dialekt. Badanie zostało przeprowadzone na pograniczu językowym Słowacji i Polski. Po obu stronach granicy wybrano dwie sąsiednie, ale wyjątkowo różne miejscowości. Różnią się charakterem i naturą, obszarem, populacją itp.

Unofficial anthroponyms in the Slovak-Polish language boundary

Summary

Unofficial anthroponyms are common names that form a dynamic, constantly developing anthroponymic system manifested in spatial, temporal and frequency dimensions. The method of forming Unofficial anthroponyms is influenced by communication needs, socio-cultural situation of particular area, local habits and the formal aspect is affected by a local dialect. This research was carried out in the language boundary of Slovakia and Poland. On both sides, two neighbouring, but remarkably distinct villages were chosen. They differ in their character and nature, area, population, etc.

Cytowanie

Szczerbová, Marcela. Antroponimy nieoficjalne na językowym pograniczu słowacko-polskim. *Studia Językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny* 18 (2019): 241–251. DOI: 10.18276/sj.2019.18-17.